

JONGEREN EN DE DIGITALE OVERHEID

Kwetsbare burgers van de toekomst?
Een preventieve aanpak in het onderwijs

Dit whitepaper is een uitgave van Stichting Digisterker.
Heeft u vragen of opmerkingen, dan kunt u contact opnemen met de auteurs:
Angeliek van der Zanden (senior adviseur educatie)
+31 (0)6 2743 6189, angeliek.vanderzanden@digisterker.nl
Piet Boekhoudt (directeur)
+31 (0)6 2040 7501, piet.boekhoudt@digisterker.nl

Juli 2017, copyright Stichting Digisterker

INHOUDSOPGAVE

- p. 5 INLEIDING
- p. 6 **AMBITIE OVERHEID:
DIGITALE DIENSTEN BESCHIKBAAR VOOR IEDEREEN**
- p. 6 **GEBREK AAN DIGITALE VAARDIGHEDEN
MAAKT BURGERS KWETSBAAR**
- p. 6 **GEBRUIK DIGITALE OVERHEIDSDIENSTEN
DOOR JONGEREN**
- p. 7 **NIET-GEBRUIK OVERHEIDSREGELINGEN
EN SCHULDENPROBLEMATIEK**
- p. 8 **JONGEREN, ONDERWIJS
EN DIGITALE GELETTERDHEID**
- p. 8 **KOERS ONDERWIJSBELEID:
VERGROTEN DIGITALE GELETTERDHEID**
- p. 9 **EDUCATIEF PROGRAMMA STICHTING DIGISTERKER:
JONGEREN EN DE DIGITALE OVERHEID**
- p. 10 HULPSTRUCTUUR VOOR JONGEREN
- p. 10 CONCLUSIE
- p. 11 LITERATUUROPGAVE

INLEIDING

Burgers en ondernemers moeten hun zaken met de overheid veilig en gemakkelijk digitaal kunnen regelen. Het overheidsbeleid is hierop gericht, zoals ondermeer blijkt uit het overheidsprogramma Digitaal 2017¹. Binnen onze samenleving zijn er diverse groepen burgers die daar moeite mee hebben. De doelgroep jongeren was hierbij tot dusver nog niet goed in beeld, omdat men veronderstelt dat deze doelgroep vanzelf mee kan komen in de digitale ontwikkelingen. Tal van onderzoeken tonen echter aan dat er sprake is van een digitale tweedeling binnen de doelgroep jongeren: zij die digitaal vaardig zijn en zij die dat niet zijn. Gevolg hiervan is dat er een nieuwe klasse van burgers ontstaat die niet in staat is haar digitale (overheids)zaken te regelen.

Stichting Digisterker ziet twee sporen bij de aanpak van het probleem van niet digitaal vaardige jongeren. Enerzijds is het van belang dat overheidswebsites laagdrempeliger worden en daarmee ook toegankelijk voor digitaal minder vaardige jong volwassenen en andere doelgroepen. Anderzijds kan het onderwijs hier een belangrijke rol spelen. Door zowel binnen

het primair en voortgezet onderwijs als in het mbo ruim aandacht te besteden aan digitale geletterdheid¹, wordt instroom voorkomen van jong volwassenen die niet digitaal vaardig zijn.

In dit whitepaper beschrijven we hoe de doelgroep van jong volwassenen met een tekort aan digitale vaardigheden eruit ziet, tegen welke problemen deze doelgroep aanloopt in de omgang met de digitale overheid en welke initiatieven er op landelijk niveau zijn om een oplossing te vinden voor de geschetste problematiek. Tot slot beschrijven we hoe Stichting Digisterker, samen met een uniek netwerk van overheids-, onderwijs- en bibliotheekorganisaties, een concrete aanpak ontwikkelt gericht op het vergroten van digitale zelfredzaamheid van jongeren in relatie tot de digitale overheid.

We willen dit whitepaper benutten als basis voor gesprekken met betrokken ministeries en belanghebbende organisaties. Samen met de verantwoordelijken willen we de urgentie van de gesignaleerde problematiek bespreken, evenals een mogelijke aanpak daarvoor.

(1) Digitale geletterdheid is het geheel van ICT-basisvaardigheden, mediawijsheid, informatievaardigheden en computational thinking. Bron: A. Thijs, P. Fisser, M. van der Hoeven. 21e eeuwse vaardigheden in het curriculum van het funderend onderwijs: een conceptueel kader. SLO. Enschede 2014.

AMBITIE OVERHEID:

DIGITALE DIENSTEN BESCHIKBAAR VOOR IEDEREEN

De overheid heeft de ambitie dat digitale diensten voor alle burgers beschikbaar en toegankelijk zijn (bron: Adviesrapport 'Maak Waar!^{II}). In het contact met publieke organisaties is dit voor burgers ook van groot belang, omdat het niet mogelijk is om deze diensten anderszins af te nemen. Het vraagt de nodige vaardigheden van burgers om hun zaken met de overheid te regelen. Er ontstaat een probleem bij burgers die onvoldoende zelfredzaam zijn en moeite hebben om digitaal met de overheid te communiceren.

GEBREK AAN DIGITALE VAARDIGHEDEN

MAAKT BURGERS KWETSBAAR

Er is veel onderzoek gedaan naar de omvang en samenstelling van de groep kwetsbare burgers in Nederland. Kwetsbaar omdat ze bijvoorbeeld niet goed kunnen lezen en schrijven, kwetsbaar omdat ze niet digitaal vaardig zijn, of een handicap of laag IQ hebben.

IN NEDERLAND ZIJN CIRCA 2,5 MILJOEN MENSEN (VANAF 16 JAAR) DIE MOEITE HEBBEN MET TAAL EN REKENEN (ALGEMENE REKENKAMER 2016). (...) JUIST AAN DE VAARDIGHEDEN VAN DEZE MENSEN WORDEN HOGE EISEN GESTELD BIJ DE OMGANG MET DE OVERHEID (NATIONALE OMBUDSMAN 2012). (Bron: 'Maak Waar!', 2017)

20% VAN DE NEDERLANDERS TUSSEN 12 EN 75 JAAR IS DIGITAAL NIET-ZELFREDZAAAM (5%) OF ALLEEN DIGITAAL ZELFREDZAAAM MET BEHULP VAN ONDERSTEUNING (15%). (Bron: Dialogic, 2013^{III})

In dit whitepaper richten we ons met name op het digitaal niet-zelfredzaam zijn van jongeren.

Het adviesrapport 'Maak Waar!' (in 2017 verschenen, in opdracht van het Ministerie van BZK) omschrijft het belang van digitale vaardigheden in onze informatiesamenleving: "Participeren in de digitale samenleving vereist kennis en kunde die al van jongs af aan moet worden bijgebracht en onderhouden. Anders kunnen burgers niet profiteren van de vele sociale en economische mogelijkheden die de informatiesamenleving biedt. Maar, en misschien nog wel belangrijker, het maakt burgers ook bewust en weerbaar tegenover de nieuwe risico's die ontstaan. De OECD identificeert een aantal noodzakelijke vaardigheden voor burgers om mee te kunnen doen in en te profiteren van de voordelen en kansen van de informatiesamenleving van de 21e eeuw, zoals 'knoppenkennis', het leren vinden en kritisch beoordelen van online-informatie, nieuwsgierigheid,

samenwerken en programmeren." Het rapport doet een oproep aan de Nederlandse overheid om een trainingsprogramma in te richten als onderdeel van de e-overheidsstrategie.

'IN ONDER ANDERE ESTLAND EN BELGIË IS EEN TRAININGS-PROGRAMMA ONDERDEEL VAN DE E-OVERHEIDSSTRATEGIE VAN DE OVERHEID. EEN DERGELIJK ENGAGEMENT ZOU OOK DE NEDERLANDSE OVERHEID NIET MISSTAAN.'
(Bron: 'Maak Waar!', 2017.)

Een dergelijk trainingsprogramma zou ontwikkeld moeten worden voor volwassen burgers die de noodzakelijke digitale informatievaardigheden niet beheersen. In dat geval is sprake van een curatieve aanpak.

Stichting Digisterker signaleert samen met haar netwerk dat het minstens zo belangrijk is om ervoor te zorgen dat jongeren die het voortgezet onderwijs afronden, voldoende digitale vaardigheden beheersen om als zelfredzame burger deel te kunnen nemen aan de informatiesamenleving. Dat is op dit moment voor veel jongeren niet het geval. Een van de gevolgen hiervan is dat ook deze doelgroep niet in staat is zelfstandig digitale overheidsdiensten te gebruiken.

GEBRUIK DIGITALE OVERHEIDSDIENSTEN DOOR JONGEREN

In verschillende onderzoeken komt naar voren dat jongeren regelmatig moeite hebben met het gebruik van digitale overheidsdiensten. Dit blijkt bijvoorbeeld uit een onderzoek onder 300 jongeren tussen 16 en 18 jaar (havo/vwo/mbo), dat is uitgevoerd in opdracht van Logius^{IV}, en onderzoek in 2017 door Stichting Digisterker.

Logius heeft in 2016 onderzoek laten uitvoeren onder 300 jongeren naar beelden over 'Mijn overheid van de toekomst'. Hieruit blijkt o.a. dat:

- jongeren overheidsinformatie niet weten te vinden, en dat ze de teksten en procedures op overheidsites ingewikkeld vinden;
- 55% van de geïnterviewde jongeren informatie van overheden het liefst per post ontvangt;
- slechts 3% vindt dat de overheid burgers mag verplichten alles digitaal te regelen.

In 2017 heeft Stichting Digisterker 42 jongeren uit het vmbo en mbo (15-18 jaar) geïnterviewd. De jongeren blijken geen/weinig beeld te hebben bij de overheid. Waar mogelijk laten ze overheidszaken het liefst regelen door hun ouders, of anders door hulp biedende

instanties binnen of buiten school. Er is weinig kennis over overheidsdiensten. Ze vinden het moeilijk de juiste zoekvraag te stellen en vervolgens de juiste informatie te vinden. Ook zijn de jongeren zich vaak niet bewust van het belang van het zorgvuldig omgaan met privacygevoelige informatie. Daarnaast is er sprake van grote verschillen in taalvaardigheid. De jongeren geven aan, evenals hun docenten, dat ze het relevant vinden om op school te leren over overheidsdiensten die voor hen van belang zijn. En om te leren hoe ze zelfstandig gebruik kunnen maken van die diensten.

Tijdens studiedagen van overheidsorganisaties en uit gesprekken met vertegenwoordigers van overheidsorganisaties blijkt dat veel medewerkers van deze organisaties in de verwachting leven dat de problemen met niet-digivaardige burgers zich vanzelf oplossen. Immers: in het onderwijs worden alle leerlingen opgeleid tot digitaal zelfstandige burgers. Deze veronderstelling blijkt niet te kloppen. Meer hierover bij 'Jongeren, onderwijs en digitale geletterdheid' (zie volgende pagina van deze publicatie).

In de recent verschenen eindrapportage van het project 'Gezamenlijke persoonlijke dienstverlening'^V, uitgevoerd door diverse gemeenten en uitvoeringsorganisaties aangesloten bij het Kloosterhoeveberaad, wordt aanbevolen aandacht te besteden aan de jeugd en jongeren. Een van de aanbevelingen in het eindrapport luidt:

"BESTEED IN HET CURRICULUM VAN PRIMAIR EN VOORTGEZET ONDERWIJS AANDACHT AAN DE VAARDIGHEDEN DIE NODIG ZIJN OM DIGITAAL ZAKEN TE DOEN MET O.A. DE OVERHEID (STRATEGISCHE VAARDIGHEDEN) EN AAN DE WERKING VAN DE OVERHEID EN DIGITALE DIENSTVERLENING."

Andere aanbevelingen uit de eindrapportage richten zich op het in kaart brengen van bestaande hulpstructuren, waarmee burgers ondersteuning kan worden geboden in het contact met de overheid. Daarbij wijst het rapport op de rol die bibliotheken hierin kunnen spelen. Ook wordt in de rapportage aanbevolen om de digitale overheidsdienstverlening beter toegankelijk te maken, begrijpelijker en gemakkelijker.

Kortom: jongeren geven zelf aan dat ze moeite hebben met het gebruik maken van digitale overheidsdiensten. Ook uitvoerende overheidsorganisaties zijn zich daar steeds meer van bewust. Zij geven daarbij aan dat het van belang is om in

het onderwijs aandacht te besteden aan digitale geletterdheid en aan overheidsdiensten, om jongeren zó gericht voor te bereiden op de omgang met de digitale overheid. Meer hierover bij 'Jongeren, onderwijs en digitale geletterdheid' (zie volgende pagina van deze publicatie).

NIET-GEBRUIK OVERHEIDSREGELINGEN EN SCHULDENPROBLEMATIEK

Vanuit een andere invalshoek is het ook belangrijk om jongeren vaardiger te maken in de omgang met de overheid. We doelen op het niet-gebruik van overheidsregelingen en op schuldenproblematiek.

Er is een aanzienlijke groep mensen, ook jong volwassenen, die geen gebruik maakt van de overheidsregelingen die tot hun beschikking staan. Dit heeft niet alleen te maken met niet-digivaardig zijn, maar een gebrek aan digivaardigheden bemoeilijkt wel de toegang tot en het gebruik van diverse overheidsregelingen^{VI}.

In onderstaande tabel staan cijfers uit 2007 en 2011 die aangeven hoeveel rechthebbenden geen gebruik maakten van bepaalde inkomensvoorzieningen. Het gaat om behoorlijke aantallen burgers. Naarmate het opleidingsniveau lager is, is de kans op schuldenproblematiek hoger.

	SCP	SEO
Zorgtoeslag	-	17%
Huursubsidie/huurtoeslag	27%	17%
Langdurigheidstoeslag	54%	60%
Tegemoetkoming onderwijsbijdrage en schoolkosten	37%	-
Kwijtschelding gemeentelijke heffingen	45%	-
Aanvullende bijstand	68%	-

Tabel: Niet-gebruik inkomensvoorzieningen onder rechthebbenden

Bron: SCP, Geld op de plank. Niet-gebruik van inkomensvoorzieningen. Den Haag, 2007. SEO, Niet-gebruik inkomensondersteunende maatregelen. Amsterdam, 2011.

OPLEIDINGSNIVEAU	
t/m vmbo	55%
havo, vwo, mbo	29%
hbo, wo	16%
totaal	100%

Tabel: Achtergrondkenmerken bij problematische schulden

Bron: Panteia, Huishoudens in de rode cijfers 2015. Over schulden van Nederlandse huishoudens en preventiemogelijkheden. Zoetermeer, 2015.

Schuldenproblematiek speelt ook onder jongeren. Uit een onderzoek uitgevoerd in opdracht van het Ministerie van Sociale Zaken bleek dat 14,5% van alle jongvolwassenen in de leeftijd 18 t/m 27 jaar één of meer risicovolle schulden en achterstanden had. Lager opgeleide jongeren lopen meer risico om schulden op te bouwen dan hoger opgeleide jongeren.

UIT ONDERZOEK DAT PANTEIA^{VII} IN OPDRACHT VAN HET MINISTERIE VAN SOCIALE ZAKEN IN 2015 HEEFT UITGEVOERD, BLIJKT DAT ONGEVEER 304.000 JONGVOLWASSENEN IN DE 12 MAANDEN VOORAFGAAND AAN HET ONDERZOEK ÉÉN OF MEER RISICOVOLLE SCHULDEN EN ACHTERSTANDEN HADDEN.

Een bekend gegeven is dat hoe jonger mensen schulden maken, des te groter de kans is dat ze daar later in hun leven ook weer mee te maken krijgen. De maatschappelijke kosten van mensen met schulden zijn enorm. Het is dus in ieders belang om het maken van schulden te voorkomen.

Kortom: gegevens over het niet-gebruik van overheidsregelingen en schuldenproblematiek onderstrepen het belang van financiële opvoeding van jongeren, het vergroten van kennis over overheidsregelingen en hoe jongeren daarmee op een zorgvuldige en verstandige wijze om kunnen gaan.

JONGEREN, ONDERWIJS EN DIGITALE GELETTERDHEID

Wat is er bekend over de digitale geletterdheid van leerlingen in het onderwijs? Uit diverse nationale en internationale onderzoeken blijkt dat lang niet alle jongeren beschikken over digitale basisvaardigheden.

Uit een vaak aangehaald internationaal vergelijkend onderzoek^{VIII} blijkt in Nederland 70% van de tweedejaars leerlingen in het voortgezet onderwijs (vo) niet in staat om zelfstandig een computer te gebruiken als instrument om informatie te verzamelen en te beheren. Slechts een derde van de Nederlandse leerlingen is op gemiddeld of hoog niveau digitaal geletterd. Men spreekt in dit verband ook wel van een 'digital divide', een digitale tweedeling. Vooral leerlingen in het vmbo en het praktijkonderwijs presteren op het punt van digitale vaardigheden onvoldoende.

Diverse onderzoeken tonen aan dat leerlingen tekort schieten in digitale informativaardigheden. Onderzoek van ECDL Foundation² toont aan dat jongeren wel de zogenaamde digitale 'lifestylevaardigheden' beheersen (gebruik van sociale media, video's, games, enz.), maar

onvoldoende digitale vaardigheden bezitten die vereist zijn op de arbeidsmarkt, om contact te leggen met de overheid of om hun gezondheidszorg digitaal te regelen. Dit wordt bevestigd in andere onderzoeken naar digitale informativaardigheden van jongeren in het vo en mbo.

Nederland staat niet alleen waar het gaat om een tekort aan digitale vaardigheden. Binnen de EU beschikt een alarmerend hoog aantal mensen (32% van de arbeidskrachten) niet over een basisniveau van digitale vaardigheden³. Terwijl ongeveer 90% van de banen in de EU ten minste een basisniveau van digitale vaardigheden vereist. Het verwerven van die vaardigheden is dus voor werknemers een absolute voorwaarde om inzetbaar te worden en te blijven. Hier ligt een uitdaging voor het (beroeps)onderwijs^{IX}.

De laatste jaren is bij tal van beleids- en uitvoeringsorganisaties het besef gegroeid dat investeren in het vergroten van digitale vaardigheden bij jongeren geen luxe maar noodzaak is. Het levert een blijvende opbrengst voor de samenleving op. Die opbrengst is zowel in kwaliteit uit te drukken (zelfredzaamheid, welbevinden, betere aansluiting op arbeidsmarkt, meer kans op inkomen, meer gebruik van digitale overheidsregelingen, enz.) als in kwantiteit (bijvoorbeeld minder lokettijd bij publieke organisaties, minder personele uren overheden, minder overheidskosten).

KOERS ONDERWIJSBELEID: VERGROTEN DIGITALE GELETTERDHEID

Zoals gezegd is bij tal van beleids- en uitvoeringsorganisaties het besef aanwezig dat investeren in het vergroten van digitale vaardigheden bij jongeren noodzaak is. En dat het onderwijs daarvoor de eerst aangewezen plaats is.

Binnen het Ministerie van OCW is toenemende aandacht voor het belang van het vergroten van de digitale geletterdheid van leerlingen en hun docenten. Dit is onder andere te lezen in het Eindadvies 'Ons Onderwijs 2032' (2016)^X, uitgebracht in opdracht van het Ministerie van OCW. In het advies staat dat het Platform Onderwijs 2032 naast Nederlands, Engels en rekenvaardigheid, ook digitale geletterdheid en burgerschap beschouwt als verplichte onderdelen van het kerncurriculum in het primair en voortgezet onderwijs. Dit vraagt om een herijking van kerndoelen en eindtermen. De bestaande kerndoelen geven leraren te weinig richting en houvast.

(2) ECDL Foundation is een non-profit organisatie. Zij levert een breed scala aan examens en certificaten in digitale vaardigheden aan het onderwijs en bedrijfsleven. Daaronder ook de internationaal erkende ECDL: European Computer Driving Licence modules. ECDL heeft ruim 14 miljoen afnemers in 148 landen.

(3) Omschreven als: 'onder meer een vertrouwdheid met en een creatief en kritisch gebruik van ICT' – Raad van de Europese Unie 2016.

Op 20 april 2017 bleek tijdens een gesprek tussen Kamerleden en staatssecretaris Dekker (OCW), dat een Kamermeerderheid door wil met de ontwikkeling van een eigentijds onderwijsaanbod in het basis- en voortgezet onderwijs. Als eerste stap wordt begonnen met het beschrijven van zogenoemde bouwstenen voor o.a. de vakken burgerschap en digitale geletterdheid. Deze worden ontwikkeld door ontwikkelteams bestaande uit leraren en schoolleiders, met nauwe betrokkenheid van experts en vakverenigingen. De bouwstenen dienen als basis voor de uiteindelijke eindtermen, kerndoelen en referentieniveaus. Inmiddels heeft de staatssecretaris opdracht gegeven tot de ontwikkeling van deze bouwstenen (Curriculum.nu).

Ook de Onderwijsraad heeft zich recent gebogen over het vraagstuk van digitalisering in het onderwijs. In het advies 'Doordacht digitaal'^{XI} dat hij op 9 mei 2017 heeft aangeboden aan het Ministerie van OCW, doet de raad een aantal aanbevelingen met betrekking tot doordachte digitalisering in het onderwijs. De aanbevelingen richten zich met name op het nauwer betrekken van het onderwijsveld bij het opbouwen van digitale deskundigheid en digitale aanpakken.

Voor wat betreft de vernieuwing van de inhoud van het onderwijsprogramma geeft de Onderwijsraad aan het ministerie het advies om:

- het onderwijsveld nauwer te betrekken bij digitale ontwikkelingen;
- instellingen in alle onderwijssectoren de mogelijkheid te geven budget aan te vragen voor het ontwikkelen, delen en bewerken van open digitale leermiddelen;
- visieontwikkeling en digitale deskundigheid tot stand te laten komen door onderwijsinstellingen zelf te laten experimenteren met ict in kleinschalige pilots.

Hiermee is een koers ingezet die er uiteindelijk op gericht is de digitale deskundigheid van leerlingen en hun docenten te vergroten. Er wordt daarbij gekozen voor een aanpak die zich kenmerkt door kleinschaligheid, concrete en praktische insteek en betrokkenheid vanuit het onderwijs zelf.

EDUCATIEF PROGRAMMA STICHTING DIGISTERKER: JONGEREN EN DE DIGITALE OVERHEID

Een voorbeeld van zo'n kleinschalige, concrete aanpak waarbij het onderwijs betrokken is en die zich richt op het vergroten van digitale geletterdheid en op het vergroten van kennis van de overheid, is het educatief programma Jongeren en de Digitale overheid. Stichting Digisterker⁴ ontwikkelt dit programma vanuit een uniek netwerk van stakeholders: zowel uitvoeringsorganisaties van de overheid als onderwijs- en bibliotheekorganisaties zijn betrokken. Dit educatief

programma bestaat enerzijds uit een lesprogramma voor het onderwijs en anderzijds uit een hulpstructuur digitale overheid voor jongeren. Deze hulpstructuur wordt opgezet in samenwerking met het onderwijs en de bibliotheken.

LESPROGRAMMA

Het lesprogramma richt zich op jongeren tussen 15 en 18 jaar in het vmbo (leerjaar 4) en het mbo (leerjaar 1). Het programma omvat zeven modules gericht op thema's die relevant zijn voor jongeren en waarbinnen zij in aanraking komen met diensten van de digitale overheid. De leerdoelen en inhoud van de lesmodules sluiten aan bij de vakken maatschappijleer (vmbo) en burgerschap (mbo). De lesmodules werken aan het vergroten van de digitale zelfredzaamheid van jongeren.

THEMA'S LESPROGRAMMA JONGEREN EN DE DIGITALE OVERHEID

1. INTRODUCTIE: OVERHEID, BURGERSCHAP, DIGITALE OVERHEID EN DIGID
2. IDENTITEIT: PASPOORT EN ID-KAART
3. VERVOER: RIJBEWIJZEN, WEGENBELASTING EN VERZEKEREN
4. VERVOLGOPLEIDING: STUDIEFINANCIERING EN STUDENTENREISPRODUCT
5. 18 JAAR: ZORGVERZEKERING EN ZORGTOSLAG
6. WERK: (BIJ)BAAN EN TERUGGAAF INKOMSTENBELASTING
7. WONEN: INSCHRIJVEN WONING EN HUURTOESLAG

Het lesmateriaal heeft vier doelen:

1. het vergroten van kennis over de (digitale) overheidswereld;
2. het vergroten van digitale informatievaardigheden (zoeken; vinden; verwerken);
3. het vergroten van competenties mediawijsheid (betrouwbaarheid websites; persoonlijke gegevens op internet);
4. het bekend raken met het idioom van de (digitale) overheid.

(4) Stichting Digisterker heeft als missie burgers te helpen digitaal zelfredzamer te worden, in het bijzonder in relatie tot de digitale overheid. Digisterker verzorgt daarvoor o.a. een cursusprogramma 'Werken met de e-overheid' voor volwassen burgers. Op dit moment bieden 120 bibliotheekorganisaties (80% van alle bibliotheekorganisaties) in 330 gemeenten (85% van alle gemeenten) het cursusprogramma aan burgers binnen hun werkgebieden aan. Dit is mede mogelijk dankzij een licentie-contract 2016-2018 met de Koninklijke Bibliotheek. Zo kunnen burgers op een laagdrempelige manier en dicht bij huis digitaal zelfredzamer worden. Hiernaast ontwikkelt Digisterker een educatief programma om jongeren digitaal zelfredzamer te maken.

Op diverse manieren zijn onderwijsorganisaties betrokken bij de ontwikkeling van het educatief lesprogramma, zowel voorafgaand aan als tijdens het ontwikkelen van het programma. Zowel meer beleidsmatig als uitvoerend. Zo worden de ontwikkelde modules getest op een aantal pilotscholen. Dit gebeurt via een samenwerking tussen bibliotheken en (v)mbo-scholen. De Koninklijke Bibliotheek ondersteunt deze pilots met financiële middelen. Voorjaar 2018 worden de modules landelijk opgeleverd. Naast de modules voor de leerlingen wordt ook een training ontwikkeld voor docenten maatschappijleer en burgerschap, en voor mediacoaches van bibliotheken.

Voorlopig richt Digisterker zich op de doelgroepen vmbo en mbo, omdat de problemen met digitale geletterdheid en digitale overheid daar groter zijn dan in havo/vwo. Er komen overigens geregeld geluiden vanuit het praktijkonderwijs dat de problematiek daar ook nijpend is. De doelgroep uit het praktijkonderwijs vergt een eigen aanpak. Wellicht dat het programma in een later stadium ook voor dit onderwijs doorontwikkeld wordt.

HULPSTRUCTUUR VOOR JONGEREN

Naast het lesprogramma onderzoekt Digisterker samen met de genoemde pilotbibliotheken en scholen of en hoe er een hulpstructuur kan worden ingericht voor jongeren die toch moeite blijven houden met de digitale overheidsdiensten. Dit onderzoek naar een hulpstructuur sluit goed aan bij de aanbevelingen uit de eindrapportage 'Project Gezamenlijke Persoonlijke Dienstverlening' die zich richten op het in kaart brengen van bestaande hulpstructuren, met bijzondere aandacht voor de rol die bibliotheken daar bij spelen. Naast bibliotheken kunnen ook uitvoeringsorganisaties hierin wellicht een rol spelen, bijvoorbeeld DUO. DUO kan daarnaast een rol spelen bij het uitrollen van het lesprogramma naar de scholen.

CONCLUSIE

Er ligt een gezamenlijke verantwoordelijkheid voor overheden (ministeries en uitvoeringsorganisaties), onderwijs en bibliotheken waar het gaat om het vergroten van de digitale zelfredzaamheid van jongeren. De aangewezen plek om dat te doen is in het onderwijs. Digitale zelfredzaamheid in relatie tot digitale overheid is bij uitstek een thema dat past binnen het voortgezet onderwijs (maatschappijleer) en het mbo (burgerschap). Het sluit ook aan bij de onderwijsinnovaties die momenteel vanuit het Ministerie van OCW worden ingezet (Curriculum.nu).

Digisterker heeft een programma in ontwikkeling dat zich specifiek op dit onderwerp richt. Dit programma wordt ontwikkeld vanuit een unieke samenwerking: zowel uitvoeringsorganisaties van de overheid als onderwijs- en bibliotheekorganisaties zijn betrokken. Dit netwerk van stakeholders heeft de wens om het educatief programma beschikbaar te maken voor zoveel mogelijk jongeren tussen 15 en 18 jaar, in het vmbo en mbo.

Digisterker heeft de ambitie om het programma vanaf halverwege 2018 uit te rollen naar het vmbo en mbo. Er zijn daarvoor goede aanknopingspunten vanuit het beleid van zowel het Ministerie van BZK, gericht op het vergroten van het bereik van de digitale overheid, als vanuit het Ministerie van OCW, gericht op het vergroten van digitale geletterdheid van leerlingen en hun docenten.

Juli 2017, Stichting Digisterker

LITERATUUROPGAVE

- I. Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. Visiebrief Digitale overheid 2017. Den Haag 23 mei 2013.
- II. Studiegroep Informatiesamenleving en Overheid. Maak Waar! In opdracht van BZK. Den Haag 2017.
- III. Dialogic. De digitale zelfredzaamheid van de burger: ondersteuning bij de digitale overheid 2017. In opdracht van BZK. Utrecht 2013.
- IV. Logius. Mijn overheid van de Toekomst. Den Haag 2016.
- V. Eindrapportage Project Gezamenlijke Persoonlijke Dienstverlening. Mei 2017.
- VI. W. Tiemeijer. Eigen schuld? Een gedragswetenschappelijk perspectief op problematische schulden. WRR. Amsterdam 2016.
- VII. F. Westhof en L. de Ruig m.m.v. M. Tom. "Voor mijn gevoel had ik veel geld". Jongvolwassenen en schulden. Panteia. In opdracht van het Ministerie van Sociale Zaken. Zoetermeer april 2015.
- VIII. IM.R.M. Meelissen, R.A. Punter en M. Drent. Digitale geletterdheid van leerlingen in het tweede leerjaar van het voortgezet onderwijs. Nederlandse resultaten van ICILS-2013. Universiteit Twente. Enschede 2014.
- IX. Raad van de Europese Unie. Het ontwikkelen van mediageletterdheid en kritisch denken door onderwijs en opleiding. Brussel 30 mei 2016.
- X. Platform Onderwijs 2032. Eindadvies Ons Onderwijs 2032. In opdracht van Ministerie OCW. Den Haag Januari 2016.
- XI. Onderwijsraad. Doordacht digitaal, Advies. Den Haag mei 2017.

Stichting Digisterker

Piet Boekhoudt
Hengelsestraat 511
7521 AG Enschede
piet.boekhoudt@digisterker.nl
+31 (0)6 2040 7501

Angeliek van der Zanden
Besterdring 235
5014 HK Tilburg
angeliek.vanderzanden@digisterker.nl
+31 (0)6 2743 6189